

DeepSeek-paniek

6

De eerste kandidaat voor de verkiezing van het woord van het jaar diende zich in januari al aan: DeepSeek-paniek. Het gaat om de wijdverbreide onrust die ontstaat doordat een Chinese AI-variant zijn intrede doet op de markt. De paniek was op 27 januari 2025 direct zichtbaar bij investeerders. De beurskoersen van Amerikaanse technologiebedrijven actief op de markt van kunstmatige intelligentie stortten in elkaar. Chipsfabrikant Nvidia verloor 600 miljard dollar aan waarde.

Ook bij de Amerikaanse techbedrijven sloeg de paniek toe. Na de verkiezing van Trump, mede dankzij 'first buddy' Elon Musk, dreigde de AI-sector een exclusief Amerikaans feestje te worden. Tijdens de inauguratie stonden alle techbazen gebroederlijk naast elkaar op de eerste rij. De droom van Amerikaanse AI-hegemonie werd ruw verstoord door de introverte ontwikkelaar van DeepSeek, Liang Wenfeng. Een taalmodel zoals ChatGPT, maar dan voor een fractie van de kosten, energiezuiniger en zonder gebruik van geavanceerde chips.

Het moment van de introductie van DeepSeek wordt vergeleken met de plotselinge introductie van de Russische Sputnik-raket in 1957. De Amerikanen realiseerden zich plotseling dat de Sovjets hen in technologisch opzicht waren voorbijgestreefd.

Nauwelijks bekomen van de schrik, beschuldigde Open AI, het bedrijf achter ChatGPT, de Chinese makers van DeepSeek van ongeoorloofd gebruik van haar data. Er zou illegaal gebruik zijn gemaakt van de trainingsmodellen van de Amerikaanse marktleider. Het leidde tot hoon-gelach bij uitgevers en andere rechthebbenden. OpenAI wordt immers in de VS zelf aangeklaagd in tientallen rechtszaken vanwege vermeende auteursrechtinbreuken. Bij het verzamelen en het verwerken van trainingsmateriaal voor het AI-programma zou gebruik zijn gemaakt van auteursrechtelijk beschermd materiaal, niet alleen kranten en boeken, maar ook berichten van Instagram. De reproducties die daarmee gepaard gaan, vallen onder de exclusieve rechten van de auteursrechthebbenden.

In die procedures beroept OpenAI zich op een ont-snappingsclausule uit het Amerikaanse auteursrecht, het *fair use*-beginsel. Daarmee hoopt OpenAI dat de rechters een uitzondering creëren voor het verrichten van handelingen die in beginsel exclusief door of met toestemming van de rechthebbende mogen worden verricht. Volgens Open AI vormt het auteursrecht geen beletsel, 'net zomin als dat een beletsel vormde voor de videorecorder'. Met die vergelijking verwijst OpenAI naar een beroemde zaak van het Amerikaanse Hooggerechtshof, de *Betamax*-zaak. De Supreme Court oordeelde in 1984 dat fabrikant Sony geen auteursrechtinbreuk pleegde door het apparaat op de markt te brengen waarmee consumenten in de beslotenheid van hun woning kopieën van televisieprogramma's maakten. Er was sprake van *fair use*.

Het Unierecht kent geen vergelijkbare flexibele uitzondering. In 2019 is in een auteursrechtlijn een specifieke uitzondering opgenomen ten behoeve voor tekst- en datamining ('TDM'). Aangenomen wordt dat de activiteit van het vergaren van auteursrechtelijk beschermd materiaal daaronder kan vallen. De uitzondering geldt alleen niet voor commerciële TDM wanneer rechthebbenden dat

hebben aangegeven. Een rechthebbende kan via een opt-out laten weten dat hij niet wil dat zijn materiaal wordt gebruikt voor TDM voor commerciële doeleinden. Op dit moment zijn uitgevers en rechtenorganisaties druk in de weer kenbaar te maken dat ze niet willen dat hun werken worden gebruikt, al is het niet helemaal duidelijk hoe dat moet. Een succesvolle opt-out heeft tot gevolg dat zij hun verbodsrecht weer kunnen uitoefenen.

Anders dan Open AI was Meta, het moederbedrijf van Facebook, juist verheugd dat DeepSeek gebruik had gemaakt van haar technologie. Meta heeft haar AI-model open source beschikbaar gesteld. Dat betekent dat ze juist aan geeft eventuele auteursrechten niet te gaan handhaven. Ook Europarlementariër Kim van Sparrentak reageerde in het *Financieele Dagblad* opgetogen op het nieuws van de Chinese speler. De drempel om toe te treden tot de AI-markt lijkt daardoor lager, juist voor partijen met minder diepe zakken.

De Europarlementariër voor GroenLinks-PvdA, die nauw betrokken was bij het opstellen van de Europese AI Act, deed haar uitspraken in de week dat stichting Brein een Nederlandse AI-variant offline haalde. Volgens Brein was het taalmodel, genaamd GEITje, getraind met auteursrechtelijk beschermde boeken. De onder de juridische dreiging capitulerende maker verklaarde dat het een niet-commercieel, wetenschappelijk hobbyproject betrof.

De DeepSeek paniek zat er ook goed in bij hoeders van grondrechten en veiligheid. De Italiaanse toezichthouder Garante verbood het AI-programma bijna direct. Het vormt een risico voor de veiligheid en de bescherming van persoonsgegevens. Het programma verzamelt gegevens van gebruikers en slaat deze in China op, een schending van de AVG. Daarnaast past DeepSeek ook Chinese staatscensuur toe. Op de vraag waarom China het Westen bespioneert, speelt de chatbot vermoorde onschuld, zo constateerde de AI-deskundige Henk van Ess. China heeft 'geen behoefte' aan spionage vanwege zijn 'harde werk en niet aflatende inspanningen', antwoordde de chatbot.

De VS innoveert, China kopieert en de EU reguleert, zo luidt de 21e eeuwse volkswijsheid. Nog voordat de Europese markt tot wasdom is gekomen, heeft de EU met de AI Act de sector al gereguleerd. Voor investeerders en techbedrijven zal de verordening met 180 overwegingen en 113 artikelen weinig aantrekkelijk overkomen.

Het vestigingsklimaat voor AI-bedrijven in de EU is daarmee niet goed. De hoeders van grondrechten en veiligheid zullen daar anders over denken. Het is echter de vraag wat je aan al die fundamentele rechten hebt wanneer de Europese burger meer geïnteresseerd is in gratis content dan in de bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer.

Vanaf 2 februari 2025 gelden in de gehele EU diverse verboden op ongewenste toepassingen van AI. Een AI-systeem dat onderscheid maakt tussen burgers door ze in te delen op basis van sociaal gedrag of persoonlijke kenmerken ('social scoring'), is bijvoorbeeld verboden. Laat dat nou precies zijn waar de Chinezen goed in zijn met hun van overheidswege ingevoerde social credit systeem.

Christiaan Alberdingk Thijm